

## ТОПИКА НА АПРИОРНОТО

Силвия Кръстева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

**Резюме.** С въвеждането на a priori изследването на разума Кант поставя възможността на една самостоятелна област или метод, или тематика в трансценденталния анализ на чистите форми на разума. Има ли тогава априорното свое поле, което да отличи извличането на тези чисти форми, а така и самото априорно да се обособи сред очертаните вътре в границите на разума области на трите трансцендентални способности: сетивност, разсъдък и разум. Дали априорното не е свързано с едно метаполагане на самото трансцендентално като рефлексия върху собствената дейност и възможности на разума. И оттук априорното да се обособи със свои елементи и ход на реализиране, а така и да открие своята топка в общата конституция на чистото съзнание.

**Keywords:** Kant, Hume, a priori, transcendental, the relation a priori – transcendental, the area of the a priori within the system of reason

Сред многото питання, които философското изследване повдига, най-важен остава въпросът за началата, за първите принципи. Аристотел ги определя като „начала на знанието“ (Аристотел, 1998: 11) и разглежда начините за тяхното достигане в своята *Топика*. Но те са предмет на разглеждане и от Декарт, когато той предлага едно ново основаване на философията, и в тяхното търсене той ще постулира първостепенната задача, но и безспорна ценност и предимство на философията сред другите видове науки (Декарт, 1978: 460). В една такава посока с тежнение към „истинните и първи положения“ (Аристотел, 1998: 11) ориентираме поставената тема за априорното, още повече че терминът „a priori“ указва на едно такова пред-даване, изпреварване спрямо вече полученото знание. Въпросът за априорното несъмнено се свързва с началото на знанието, с рационалното му предпоставяне. Дали тук ще се изведат същинските първопринципи, не е така важно и до известна степен не е нашата цел, но няма как с обсъждане на априорното да не се доближим до начални процедури и констелации в осъществяването на познанието, знанието, отсъждането. Тук вече избраният в заглавието термин „топка“, изведен от Аристотеловото съчинение, и проблемът, поставен за разрешаване, съвпаднаха по начин, който даже първоначално не бе съзнателно търсен. Защото, щом можем да обособим устойчиво обсъждане и методология на априорното, то не трябва ли да оформим негово тематично

поле, негово място и оттук да видим с по-голяма яснота неговите възможности да заема начална и активна позиция в познанието и изобщо в проекта за едно общо конституиране на разума, на съзнанието, както те са разбирани в модерното философстване. За целта ще обърнем поглед към самото издигане на проблема за априори и грижливото му и дълбоко промисляне от Кант в *Критика на чистия разум*. Оттук ще потърсим собствения обхват на априорното в трансценденталната конструкция на чистия разум, като се надяваме да открием неговата специфика и да проектираме изпълването на самостоятелната му област в рамките на цялата „система на чистия разум“ (Кант, 1992: 92).

### Характеристики на априорното – Хюм и Кант

Квалификацията „априори“ се дава на знания, разсъждения, понятия, точно така тя влиза в изследването на познавателната дейност и възможности на разума в зрялата философия на Новото време. Но това става с едно провокативно съчинение на Хюм, в което той подлага разума на пълен скепсис и опровергава възможностите му да свързва достоверно „отношенията между факти“ (Хюм, 1994: 392). С плътното въвеждане на самия термин априори и с ясното посочване и коментар от Кант на връзка с тези възгледи на Хюм (Кант, 1992: 77), като първоначален подход към характеризирането на априорното, се основаваме върху обсъждането му от Хюм, за да си подсигури така и обзорен поглед за същинското му разглеждане при Кант.

В *Изследване върху човешкия разум* Хюм признава наличието на „твърдения“ с несъмнена сигурност, постигната „интуитивно, или демонстративно“ (Хюм, 1994: 392). Според него обаче това са преди всичко математическите положения. На първо място, те са получени само „чрез дейността на нашия разум“ и без да „зависят от нещо, съществуващо някъде във вселената“ (Хюм, 1994: 392). Тъкмо затова те излизат напълно извън „всяко наблюдение“ и всеки опит (Хюм, 1994: 397), не се отнасят до самото съществуване на обектите. Очевидно разумът според Хюм е способен на такова „разсъждение“, но единствено в изключително тесния периметър на математическите положения. Защото, ако се опитаме да разсъждаваме априори за обектите, няма според Хюм вече никаква основателност и очевидна сигурност на такова априорно основаване на опита. Когато тези разсъждения са „първи“ и „предварителни“ спрямо „определянето“ на „някое единично явление“, те се оказват „произволни“ (Хюм, 1994: 394). Според Хюм тогава разумът трябва да „изобрети“, да „измисли“ (Хюм, 1994: 396) нещо, за което няма никакъв предварителен опит, а така и откритото няма да има никаква връзка с фактите, с обектите, съществуващи извън нас, и няма да е познание, ако не се отнася до съществуващото. Нашият разум може да конструира някакви свои разсъждения, теории дори, независимо от външното наблюдение, но те ще останат абстрактни (Хюм, 1994: 397), без каквато и да е обяснителна сила. С всичко това според

Хюм разумът няма как да се надява да извлече истинно и сигурно познание за обектите и трябва да се откаже от големите претенции на своето познание.

Макар анализът на Хюм да върви крачка по крачка към тотален скепсис над разума, в хода му се натрупват устойчиви характеристики на една такава дейност а priori, осъществявана от разума. Тя е независима от сетивните впечатления, предварителна е спрямо описанието на всичко съществуващо, Хюм дори я извежда като първа спрямо целия опит, макар и да посочва точно с това нейната неотносимост спрямо познанието, възникнало върху наблюденията и фактите. След този критичен анализ на възможността на разума да се справя с познание върху опита се налага по-обстойно изследване на цялостната му познавателна способност – как разумът се включва в познанието, защото единствено той е носител на сигурност и очевидност. Нещо повече – оформена е областта на неговата активност, макар и така негативно при Хюм, като а priori, т.е. „пред-опитна“ и предварителна спрямо цялата съвкупност на фактите и наблюденията. С термина а priori вече се назовава собствената дейност, участие на разума в познанието и така се пристъпва към отстраняването, извеждането на този разум вън и спрямо опита, за да се проучи тепърва участието на разумното, теоретично начало за осигуряване на очевидно и истинно познание.

Кант разгръща критичното изследване на разума тъкмо разлагайки и систематизирайки неговата познавателна активност. Отношението към „предметите“, нещата извън нас, остава цел и основно съдържание на човешкото познание. Затова и Кант обединява в обща познавателна конструкция и двата основни извора, двете способности – сетивност и мислене, които трябва да поемат своя дял в определянето на предметите. Вижда се мащабът, с който Кант осъществява своето изследване: обособени са две оформени способности със свои области на активност, като Кант специфицира втората извън простото обобщаващо название „разум“, „разумно разсъждаване“, назовавайки я с характеристика, която указва към собствено логическите възможности на нашето съзнание. Заедно двете способности според Кант организират познанието тъкмо като опитно познание. И точно с описание на този общ механизъм на осъществяването на познанието Кант започва цялата своя критика на чистия разум. Чрез дейността на сетивата получаваме първоначалната „материя“, първоначалните „представи“, които обаче тепърва трябва да се обработят. Това става чрез „разсъдъчната ни дейност“, която трябва да „свърже“ или „раздели“ получените първоначални представи и така да ги организира в подредени по-общи представи, които вече са познание, т.е. определяне, обяснение за предметите.

Подобна обща визия за познанието е предложена и в Кантовата *Логика*, самото външно съдържание идва от сетивността, а разсъдъкът трябва да „размества“ тези представи и така чрез своята активност да получи обединяването им с други, по-обща „представи и правила“ (Кант, 1994: 34) и така да сработи познаването на предметите. Кант нарича „опит“ така организираната

дейност и получено в резултат познание. Отличава го важната съставка на дошлия чрез афициране на сетивата външен материал, който Кант приема за готово наличен преди активността на познавателната конструкция на разума. Този външен материал е определен като сетивна представа за един единичен предмет, която е и единицата готов материал, която ще се включи тепърва в работата на познавателните способности. Оттук обаче всяко последващо определение, което отстранява опита, ще указва на това преминаване извън просто сетивно даденото, което сетивата намират готово извън каквато и да е дейност на чистия разум, на съзнанието. И тогава „независимо от опита“ ще означава свързано, определено единствено и само чрез активността на чистия разум и така ще е онова, което е получено като общ композитум от представи, даже всеки един такъв композитум ще има тази характеристика, като не-афициран от простото „data“ на сетивата, а още повече основан в една обща представа, в която сетивните представи са вече подведени под някакви други, получени преди подвеждането на представи с по-общ характер.

От горното следва, че тази собствена дейност на разсъдъка и на чистия разум няма как да е друга освен обща и абстрактна: т.е. дейността по обработване на много представи – дали ще се произведе тяхно по-просто свързване, дали ще се обхване от друга представа, оформяща тяхното единство, дали ще са продукт на абстрахиране, на отделяне на едно повтарящо се или търсено определено съдържание, като се отдели всичко останало. Само и единствено първоначалните сетивни представи в строг смисъл остават единични, атомизирани и сами не подлежат на някакво вътрешно свързване, поне не такова, което да е достъпно за двете основни познавателни способности: сетивността и мисленето. За Кант основата на нашата познавателна активност е винаги общият елемент, защото самото познание, дори на един най-обикновен предмет, представлява сложна организация, единство от много и различни по съдържание, произход и обединение представи. А какво всъщност може нашата познавателна способност, когато трябва да обработва съвкупността от такива предметно организирани единства. В своята цялост опитното познание представлява тъкмо тази съвкупност от получени предметни единства със съответните връзки и зависимости между тях и до цялата съвкупност и система на опита.

Затова оттук са важни за проучване две посоки. Има ли познания, изцяло „независими от опита и дори от всички впечатления на сетивата“ (Кант, 1992: 74), т.е. априорни познания, които да се спускат по-надълбоко в самите дейности, осигуряващи познанието. И има ли познания, които притежават чистия белег на общото, обобщеното дори, познание, което сетивата сами никога не могат да постигнат и така да изведат зависимости, правила, общи предмети върху опитното познание и разбира се, изцяло в неговите рамки. Отново това обобщено познание има характера на общност, на пределна свързаност, но то е насочено към опитното съдържание и го обхваща и извежда съдържателно

в най-общите му положения. За Кант тези познания отново могат да се осъществяват само и единствено чрез чисто разумна дейност, т.е. чрез мисленето, и така са априорни познания. В своята пределна обобщеност и оформяне до правила и зависимости те имат три основни белега, които са и характеристиките на всяко едно истински априорно познание. На първо място, априорно е това положение, което се „мисли с необходимостта си“, то описва своя предмет с основното, съдържателното, което „трябва да е така“, „не може да се мисли другояче“ (Кант, 1992: 75). Това означава, че даденото положение се мисли със своето основание на формиране, обобщаване, което се разпростира върху съвкупността на опита и обработва тази съвкупност, като извежда зависимост за състоянието на предмета, която да изключва останалите предмети и да описва самото съдържание на предмета спрямо всичко останало. И това основание важи за всякакво съотношение и свързване спрямо тази съвкупност.

За Кант вторият белег на всяко истинско априорно положение е произведен на първия. Защото той фиксира изводимостта на едно вече установено и получено като априорно положение. Всяко положение, което „е изведено от никое друго освен от такова, което самото, от своя страна, е валидно като необходимо положение“ (Кант, 1992: 75). Именно това е и пътят на теоретичното познание въобще.

И третият белег на априорното познание е свързан с първия – „истинската или строга всеобщност“, която потвърждава максимума в разпростирането върху цялата съвкупност на опита, на опитното познание, дори и във възможност, когато се добави познание за някакъв нов предмет. За Кант строгата всеобщност означава „да не се позволи като възможно никакво изключение“ (Кант, 1992: 75). Положението така има точен предметен обхват сред останалите предмети на опита и изведената зависимост, всеобща характеристика определят само точно обособените предмети, разпростирайки обхвата и върху всякакво изменение, допълнение, обработване на съвкупността на опита. И така, това са положения върху опита, но получени по никакъв начин не от опита, те не могат да се формулират върху простото му построяване. Изискват обработване, извличане на общи закономерности, и то като съдържателни: т.е. върху точен предметен обхват.

Кант определя тези положения и като „ясни и достоверни сами по себе си“ (Кант, 1992 – I изд.: 75) и това няма как да е иначе с оглед начина на извличането им – те обработват не само своето предметно съдържание, но и включват разпределяне и пресмятане на съвкупността на цялото опитно познание. Затова освен своята априорност те са и синтетични – чрез тях имаме ново свързване на представите, и то с общ и необходим характер, т.е. това е вече ново знание за обработените предмети. То е ново знание и спрямо наличното опитно познание. Тези две характеристики – априорност и синтетичност, отличават най-ценните познания, които можем да добием, те са достоверни и общи, но и съдържателни, информативни и могат да пресяват, забраняват или спрягат цялата съвкупност

на опитното знание, а не само да се отнасят преповтарящо към първоначалното даване на своя предмет. Особено интересна е тяхната информативност: те не се отнасят безразлично и монотонно към съвкупността на своята предметна област, а тъкмо напротив – обработват я, разпределят я и така я оценяват и свързват с оглед на съдържателната обща зависимост на своята предметност.

За Кант наличието на такива положения, „валидни абсолютно а priori“ (Кант, 1992: 76) и предоставени от математиката, естествените науки и метафизиката, особено логиката, насочват към „една способност за познание а priori“ (Кант, 1992: 76). Оттук наистина изключително провокативен е въпросът: как човешкият разум се сдобива с тези положения, как можем да създаваме „общите представи“, и то с белега на тяхната необходимост и строга всеобщност, т.е. тъкмо това, което разбираме под истинно познание за предметите. За Кант отговор на тези въпроси дава изследването на свързването между представите – свързване, което се осъществява като априорно и синтетично. Самите „връзки“ (по Кант, 1992 – I изд.: 76) внасят тези белези по начина на построяването на композитумите от представи. Кант ги определя като „априорни форми“, начини на действие, на съответните познавателни способности. И това е най-общият и основен начин да функционират сетивността и мисленето. В сетивността според Кант подреждаме представите, така че да изобразят, да представят един външен сетивно даден предмет, а в мисленето прибавяме представи и ги обхващаме под единството на най-общата представа. Но в самото това познание за априорните форми на разума не е останало никакво участие на сетивата, не се намира каквото и да е съдържание за някакъв сетивен предмет. Затова самото то е следователно **чисто** априорно познание. Освен това то извлича необходимите форми изобщо да има познание, като тези форми описват **общия** начин на работа на разума във всеки конкретен случай. Познанието за работата на самия разум, удостоверено и съпроводено от себе си с необходимост и строга всеобщност, е чисто познание с белезите априорност и синтетичност и то не може изобщо да бъде открито в опита. Но се отнася тъкмо към получаването на опитното познание и така е истински пред-опитно. То не съдържа нищо, свързано с външния свят, а е познание, получено чрез (само) изследване на човешкото съзнание, на чистия разум. Всъщност достъпът ни до работата на човешкото съзнание е единствено априорен и синтетичен и изисква особената процедура на самоизследването, която го свързва и с възможността на трансценденталната рефлексивност на чистия разум.

### **Отношението априорно – трансцендентално**

Питаме ли за условията на познанието, търсим ли начините то да се осъществява, нашето разглеждане е вече трансцендентално. Защото то търси да познае самото познание, поставя под разглеждане не предмета, а процедурата по неговото познаване. С това разумът се въвежда в мащабната рефлексия над изучаването на самия себе си, в огромната обобщаваща и разлагаща дейност над своята поз-

навателна продуктивност. Тази рефлексия надстроява просто налично даденото и трябва да се разпростре до неговите граници, обхващайки така целия разум, и да извлече неговата чиста познавателна конструкция, както самият Кант казва „от принципи а priori“. Самата трансцендентална рефлексия така има свой източник в едно над-опитно, чисто съзнаниево начало и осъществяване. Този ѝ връх или основа лежат още по-дълбоко в самото конституиране на съзнанието. Оттук и разлаганията, и формите, добити чрез трансцендентално изследване на чистия разум, ще имат чисто априорен произход, затова и цел на трансценденталното изследване са априорните връзки по построяването на познанието. Но самата възможност на трансценденталното, погледната така, откъм страната на чисто априорното, сякаш лежи върху един още по-машабен пласт, към който ще искаме да се приближим.

Кант категорично обвързва трансценденталното със самото изследване на познанието и в дефиницията, фиксираща „начина на познание на предметите“ (Кант, 1992: 93), и в дефиницията, детайлизираща вече априорните форми на нагледа и понятието, отнесена изрично към „възможността на познанието или на неговата априорна употреба“ (Кант, 1992: 133). Така трансценденталната рефлексия е строго ограничена върху самото осъществяване на познанието, тя не може да отиде по-далеч или встрани от познавателната конструкция на чистия разум. Затова и няма как да проследим самата възможност на трансценденталното не от страната на опитното познание, а от страната на самото съзнание. Но все пак остава въпросът дали погледът от цялата област на самоизследващото се съзнание ще даде същата конструкция от формации на познанието.

За Кант обаче спецификата на трансценденталното е точно посочена: това са форми, начини на определяне на дошлото от сетивата – на един единичен сетивен предмет. И тази характеристика ще се повтаря като отправна точка, за да се извлекат формите на нагледа, на чистите разсъдъчни понятия и на чистите понятия на разума. Този предмет се включва в редицата на сетивните представи на нагледа, подвежда се под определящото го разсъдъчно понятие и накрая се обуславя под завършващата конструкция на всички останали предмети в мисленето. Затова като точна спецификация на трансценденталното при Кант ще приемем самото определяне на един единичен предмет, както това определяне се придвижва до най-сложните и опосредстващи, т.е. свързващи в конструкции от понятия и най-общи положения, нива в познавателната активност на съзнанието.

От тази гледна точка, априорното указва на самия тип свързване като чисто действие на съзнанието, не така ангажирано с определянето на единичния предмет под връзките на съзнанието. Това се потвърждава от изведените априорни форми при трите различни трансцендентални способности на чистия разум. Можем да отидем още по-далеч и да приемем априорното като назоваващо самата чиста процедура по конструирането на някакво съдържание в съзнанието, не така обвързана само и единствено с познавателната му дейност. Поставено така, априорното изглежда да притежава много по-голям обхват и

обяснителна мощ спрямо опиращата се на него трансцендентална рефлексия на чистия разум. Едно такова собствено априорно ще представлява базисна процедура по осъществяване на съзнаниева дейност, ще е конструктивно: показва необходими действия на съзнанието; общо – отнася се за всички случаи на активност на съзнанието при всякакво съдържание; и чисто – извлича вътрешните механизми и процедури на самото съзнание.

С тази спецификация обаче априорното може да се обособи като самостоятелно поле в общата конструкция на съзнанието. Така от неговия план можем да изведем формациите, работещи в трансценденталната област и чертаещи априорната работа на съзнанието от по-простите към все по-сложните познавателни съдържания. Но е възможен и друг подход – да се съсредоточим в самата чистота на априорното и да изведем собственото му поле, а оттук и да потърсим неговото топозиране спрямо общата конструкция на съзнанието.

Вторият вариант излиза от рамките на Кантовото изследване на чистия разум, но е изключително интересен и съществен с оглед на две задачи. Първата е да се проучи има ли необходимост от конструирането на други области на активност на съзнанието и втората – какъв все пак е нашият поглед след Кант към общата конструкция на съзнанието, или както Кант назовава този проблем – каква е „системата на разума“.

Тъй като тук ще се съсредоточим само върху първата задача, то можем да придвижим още по-напред отличаването на собствено априорното. В Кантовата трансцендентална конструкция има една предпоставка, която не се разбива докрай и върху която са извлечени априорните форми на познанието – това е предметът, доставен като съдържание от нашите сетива. Ето защо тъкмо тук се очертава една нова възможност: как този предмет изобщо се доставя на сетивността, за да се подложи на последваща обработка. Собственото конструиране на сетивния предмет така дава една още по-чиста област, която ляга изцяло в сферата на съзнанието. И така е същински пред-опитна, пред-сетивна дори. Тя е предварителна и напълно отвъд външнопредметното, но тъкмо с конститутивни функции върху неговото даване и придобиване от съзнанието. С това съсредоточаваме собствено априорното в самостоятелна област и я топозираме преди трансценденталната област на сетивността, а така и преди трансценденталната конструкция на чистия разум, която се разпростира върху предметообработващите и така същинско познавателни формации и дейности на съзнанието.

### **Априорното и системата на разума**

В *Критика на чистия разум* Кант предвижда една пълна система на чистия разум, чрез която би „трябвало да се придобият и съставят“ „всички чисти априорни познания“ (Кант, 1992: 92), тя тогава ще се разпростира върху всички формации, чрез които се оформят съдържанието и активностите на съзнанието. Тази система трябва да излъчи общите области в състава на съзнанието, как-

то отговарят за основните типове предметност и организиращите ги дейности. Обгледано така, самото съзнание трудно би сложило предел на своята активност именно във външните неща. Този предел трябва да бъде генериран от самата чиста конструктивна дейтелност на съзнанието, а също така и би трябвало отново отвътре да се получат областите на максималната му развита и интензивна съдържателна работа. В този общ систематичен проект собствено априорното, както го обособихме, би заело своето местоположение тъкмо във връзка с оформянето на единичния сетивен предмет, който да навлезе в областта на сетивността и мисленето и да подлежи на познание. Тогава априорното трябва да се определи като чиста, първична процедура по **основата** на едно предметно съдържание, независима както от сетивността, така и от мисленето, но предвещаваща и предзадаваща дори тяхната работа върху предметите.

Дали все пак не можем да намерим отгласа, връзката със собствено априорното в отличителните дейности в тези две области на съзнаниева активност. Защото самата „основа“ на предмета би трябвало вече да се преднамери в разлагането на съставеното при сетивността и мисленето. И наистина нищо ей така, отвън, не би възникнало в съзнанието, без самото то предварително да го е свързало, както ясно обобщава Кант (Кант, 1992: 150). Ще потърсим доказателства, но и възможност за открояване на собствено априорното в самите техники, указани от Кант за достигане на неговата чистота. Първата взима за обект едно „емпирично понятие“, вече богато сформирано в резултат от опита, от синтеза на трансценденталните способности. Това е техника на деструкцията на това понятие, посочена от Кант: от „опитното понятие за тяло“ да се „отмахне постепенно“ всичко, наслоено в резултат от работата на нашата сетивност, на множеството представи и сетивни нагледы върху предмета: „цветта, твърдостта или мекотата, тежестта, дори непроницаемостта“ (Кант, 1992: 77 – 78). Според Кант ще останат два чисти компонента, лишени от каквото и да е сетивно съдържание: от една страна, сетивно организиращият елемент на пространството, което тялото е заемало, но вече схващаме това тяло като „напълно изчезнало“, и от друга страна, чисто понятийната основа, общата конструираща представа за неговата „протяжност“ или „субстанция“.

Интересно, че почти същата техника предлага Декарт в своите „Начала“, като тук предметът е конкретизиран (и насочва към първия извор на този мисловен експеримент): „ако вземем за пример един камък и го лишим от всичко онова, което знаем, че не принадлежи ни най-малко към природата на тялото“ (Декарт, 1978: 520). Отново резултатът е същият: остава един последен сетивноформиращ компонент и една обща понятийна основа, за да имаме предмета в неговото развито съдържание.

Това е изключително интересен резултат, защото, оказва се, че в общата сетивна работа на съзнанието трябва да слезем по-надолу, да разложим полученото като „материал“, но като търсим неговите конститутиви, онези елементи

и действия, които го оформят тъкмо като този сетивнообработен предмет. Втората съставка е още по-изненадваща – тя лежи в сферата на най-общата работа на съзнанието и черпи от неговите чисто понятийни формации, но с предметна насоченост, т.е. като тематизиращи, контекстуално определящи предмета. Това е резултат, който потвърждава произхода на априорното, винаги свеждан до общото, до понятийните конструкти в мисленето и познанието. И тук е посоката на другата техника в откриването на априорното – на страната на синтезиращата понятийна работа на мисленето. Когато се отмахва емпирично съдържание в понятията, те с необходимост стават все по-общи, по-абстрактни, но така и се стига до тъкмо чисто конструктивния елемент, който се полага в основата на предметните ни понятия. Очертават се понятия конструкти на мисловното съдържание, които имат сетивни наслоения и лежат като „ядро“, върху което се напластява и организира конкретиката на понятията. Точно така Кант представя „логическия произход на понятията“ чрез „абстракцията или отделянето на всичко останало, в което се различават дадени представи“ (Кант, 1994: 102). Тези понятийни формации остават свързани с предметното съдържание, от което са извлечени, т.е. те са пределни тематизации на възможното предметно съдържание, което можем да имаме в мисленето, без докрай да го обобщават и в Кантов смисъл да го завършват до обхватността на безусловното в мисленето.

С това получихме едно крайно решение за възможността на собствено априорното. То трябва да се извлече от протопонятийните структури на съзнанието: като тематични ядра – елементи и процедури, които предопределят самото осъществяване на сетивността, а оттам и на мисленето и на организирането на предметността в свят, в разпознаваема и артикулируема конструкция от предмети. Достигаме до собствените конституенти на априорното: тематични кодове и елементи, кодирано „общо“, ще ги наречем *априореми*, които съставят и предзадават изобщо възможността да имаме работеща сетивност и оттук – организиран сетивен опит, и накрая – вече в Кантов смисъл – организирано опитно познание. Те сработват, за да имаме един сетивен предмет, т.е. те организират неговото даване. Така априорното е необходимо и всеобщо за първичната работа на съзнанието и за хода към по-сложното му предметоорганизиране.

Априорното се обособи в своя самостоятелна област, тя ляга върху прочистването и тематизирането на общия контекст, елементи и понятийни структури, които предзадават познавателната работа на съзнанието. Това е областта, която полага основата, за да има въобще опитно познание. За да можем да погледнем по-детайлно в общия състав на тази област, ще продължим още по-напред анализата на Кант на чистите априорни форми на разума. Така всяка априорна форма ще се разложи на свои вътрешни, по-дълбоки съставки, с които да навлезем в територията на собствено априорното. Ще обособим три вида априореми, които тепърва могат да бъдат изследвани и най-вероятно ще организират свои зони в областта на априорното.

Ако навлезем в работата на сетивността, ще потърсим самите априорни конституенти на нагледа, какви са елементите и техниките за сглобяване на сетивния предмет, на онова, което може да се срещне в неговото съдържание. Сетивният предмет ще се разложи на свои априорни съставки, но и ще търсим контекстуалните механизми, които го дават като такъв. Следва разлагането на разсъдъчния предмет в предметозадаващите неговото съдържание протопонятия. Това би трябвало да са предметни основи, тематизации, чрез които можем да дадем предметните „теми“, около които изграждаме разбирането и така дори разпознаването на предметите. Накрая ще трябва да се извлече основата на разумната (тоталната) предметност, това ще са структури за общо и контекстуално свързване и светоизграждане, тематични контекстуални цялости или общопредикативни полета, които едновременно предзадават, но и завършват оформянето на единичния предмет и така сработват неговото окончателно формиране. В търсенето на конкретни априорери трябва да се изведат най-дълбоките, базисни и необходими структури към една първична организация на съзнанието. С това свързване и пред-виждане спрямо висшите области не само се основава познавателната работа на съзнанието вътре в самото него, но и се освобождава много по-широк обхват за детайлно и изчерпателно изследване в същинската им сложност и пределност на тези най-високо организирани нива в общопредметната работа на съзнанието.

В заключение набелязаната топка на априорното предлага реорганизация и друг обхват на чистия разум, отворен към проектиране на пълната дейност на съзнанието по собственото му съдържание. Трансценденталната рефлексия прераства в реконструкция до още по-дълбок пласт на чистото съзнание и така до собствено априорното, напълно изведено извън сетивността, извън опита, преди всяко външно поставено по своя произход съдържание. Посоката следва линията на чисто априорното в навлизането към собствената територия на съзнанието и центрира изследването към чисто съзаниевите области и механизми, за да имаме каквото и да е предметноориентирано съдържание. Априорното се топозира като областта, отговорна за конституирането на единичен сетивен предмет, както и въобще за началната тематична работа в общопредметната конституция на съзнанието. С това неминуемо е набелязана една трактовка за „системата на разума“, според която тази система се генерира иманентно от процедурите и механизмите на самото съзнание, без обаче да предпоставя предмета като готов и непосредствен. Тя остава отворена и функционална, работеща и свързваща предметното съдържание, организираща тази своя процесуалност в определени области на активност и съставяне. Тогава решаващ за общото конституиране на съзнанието остава проблемът как съзнанието изгражда предметната си работа: от началното ѝ поставяне, от самите основи до най-сложните предметни конструкции и съдържания.

## ЛИТЕРАТУРА

- Аристотел. (1998). *Топика*. София: Захарий Стоянов
- Декарт, Р. (1978). Начала на философията. В: *Декарт. Избрани философски произведения*. София: Наука и изкуство.
- Кант, И. (1992). *Критика на чистия разум*. София: БАН.
- Кант, И. (1994). *Логика*. София: ГАЛ-ИКО.
- Хюм, Д. (1994). Изследване върху човешкия разум. В: *Европейска философия XVII – XVIII век*. Том 1. (антол.) София: Св. Кл. Охридски.

## REFERENCES

- Aristotel. (1998). *Topika*. Sofiya: Zahariy Stoyanov.
- Dekart, R. (1978). Nachala na filosofiyata. V: *Dekart. Izbrani filosofski proizvedeniya*. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- Kant, I. (1992). *Kritika na chistiya razum*. Sofiya: BAN.
- Kant, I. (1994). *Logika*. Sofiya: GAL-IKO.
- Hyum, D. (1994). Izsledvane varhu choveshkiya razum. V: *Evropeyska filosofiya XVII – XVIII vek*. Tom 1. (antol.) Sofiya: Sv. Kl. Ohridski.

## TOPICS OF THE A PRIORI

**Abstract.** By introducing the a priori-investigation of the reason, Kant poses the possibility of one separate area, or method, or thematic in the transcendental analysis of the pure forms of reason. Do the a priori then have its own field which could distinct the derivation of those pure forms and so the a priori alone to differentiate itself among the three, delineated inside the boundaries of reason, areas of the basic faculties of pure reason – sensibility, understanding and reason. We raise the question – whether the a priori is connected with a meta-posing of the transcendental procedure as a reflection upon the activity and possibilities of the reason itself. And from this point on to differentiate the a priori with its own elements and progress of realization and so the a priori could find its own topics in the whole constitution of pure consciousness.

✉ **Dr. Silviya Kristeva, Assist. Prof.**  
South-West University “Neofit Rilski”  
66, Ivan Michailov Str.  
2700 Blagoevgrad, Bulgaria  
E-mail: silvia\_kristeva@swu.bg